

รูปแบบพึงประสงค์ลักษณะอำนาจทางการเมือง

Desirable forms of characteristics of political power

พระเสกสรรค์ ไชยชาติ¹

Saksan Chaiyachat¹

Received : April 3, 2022; Revised : April 27, 2022; Accepted : April 27, 2022

บทคัดย่อ (Abstract)

อำนาจเป็นความสามารถที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่นให้มีพฤติกรรมตลอดจนทัศนคติไปในทิศทางที่ต้องการหรือเพื่อให้ยอมปฏิบัติตาม อำนาจ จึงเป็นสิ่งที่ผู้แสวงหาอำนาจมีความปรารถนา เพราะยิ่งมีอำนาจมากเท่าใด ก็ยิ่งมีสิทธิและอภิสิทธิ์มากกว่าผู้อื่นเท่านั้น บุคคลบางส่วนจึงแสวงหาอำนาจเพื่อทำให้ตนเองอยู่เหนือผู้อื่น โดยมีตั้งแต่ยุคสมัยโบราณจวบจนปัจจุบัน อำนาจโดยทั่วไปเกิดขึ้นในทุกสังคม ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชนเผ่าในสมัยดึกดำบรรพ์ ผู้นำอาณาจักรในสมัยต่อมา ผู้นำประเทศ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำในสังคมชุมชน ผู้บริหารรวมถึงองค์กรต่าง ๆ ผู้มีอำนาจทางการเมืองจะสามารถที่จะจัดสรรความชอบธรรมหรือสิทธิอำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ตามตัวบทกฎหมาย ดังเช่นนักการเมืองในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ดังนั้นอำนาจทางการเมืองจึงเป็นความสัมพันธ์ด้านสังคมการเมืองและการปกครอง ในการศึกษา “อำนาจ” ในเรื่องรูปแบบพึงประสงค์ลักษณะอำนาจทางการเมือง มีหลายมิติซึ่งต้องทำความเข้าใจศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับแนวคิดและที่มาของอำนาจ อำนาจหน้าที่และความหมายของอำนาจ รูปแบบลักษณะอำนาจทางการเมือง ซึ่งการที่จะขึ้นสู่อำนาจสามารถจำแนกได้ 4 วิธี ได้แก่ 1) อำนาจวิถีทางขึ้นสู่อำนาจ 2) อำนาจจากตำแหน่ง 3) อำนาจส่วนบุคคล และ 4) อำนาจจากการเมือง

คำสำคัญ (Keywords) : รูปแบบลักษณะอำนาจ, อำนาจทางการเมือง, ผู้นำ

Abstract

The powers are ability by which an individual or group influences. The another person to behave and attitudes in direction they want. The power-seekers desire,

¹ปริญญาเอก มหาวิทยาลัยบันนารัส อินเดีย; Banaras Hindu V University, India; e-mail : sek.12347@gmail.com

because of more power, the more rights and privileges than others. The people seek power to make themselves above others. The ranges from ancient times to present general power occurs in every society. The tribal leader was ancient times, country leaders, local leaders community leader executives, including various organizations. The political authority is able to allocate legitimacy or authority to perform their duties in accordance with the law, also the politicians at the national and local levels. Therefore, political power is a social, political and governmental relationship. In the study of "power" on desirable forms, characteristics of political power, there are many dimensions that need to be understood, studied about the concept and origin of power. The meaning of authority form political power. The rise to power can be classified in four ways: 1) power, 2) power from position, 3) personal power, and 4) political power.

Keywords : Desirable Pattern, Political power, Leadership

บทนำ (Introduction)

อำนาจเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา เพราะยังมีอำนาจมากเท่าใด ก็ยังมีสิทธิและอภิสิทธิ์มากกว่าผู้อื่นเท่านั้น คนส่วนมากจึงแสวงหาอำนาจเพื่อให้ตนเองอยู่เหนือผู้อื่น นี่เป็นความจริงที่ไม่อาจปฏิเสธได้ ตั้งแต่ยุคสมัยโบราณจวบจนปัจจุบัน คนจึงแย่งชิงอำนาจกันด้วยวิธีการต่างๆ นานา เพื่อให้ตนได้ครอบครองอำนาจให้มากที่สุดและยาวนานที่สุด

พระพุทธองค์ทรงองค์ทรงตรัสว่า วัส อีสสรีย โลก อำนาจเป็นใหญ่ในโลก อำนาจโดยทั่วไปซึ่งเกิดขึ้นในทุกสังคม โดยเฉพาะอำนาจของผู้นำสูงสุดในสังคม ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชนเผ่าในสมัยดึกดำบรรพ์ ผู้นำอาณาจักรในสมัยต่อมา และผู้นำประเทศในปัจจุบัน รวมถึงองค์กรต่างๆ อำนาจในระดับนี้ย่อมมีการแข่งขันแย่งชิงกันอย่างรุนแรง เพราะหมายถึงการอยู่เหนือผู้คนทั้งหมดในขอบเขตแห่งอำนาจนั้น ๆ “อำนาจ” ในที่นี้ควรศึกษาที่มาของอำนาจ อำนาจหน้าที่และความหมายของอำนาจ ดังนี้

อำนาจ (Power) มาจากรากศัพท์ภาษาละตินเดิมว่า "potere" ซึ่งหมายถึง "มีอำนาจ เหนือผู้อื่น" ด้วยเหตุนี้ วินเตอร์ (Winter, 1973 : 4) จึงให้ความหมายของอำนาจไว้ว่า หมายถึง "ความสามารถที่บุคคลหนึ่งกระทำการกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลต่อพฤติกรรมหรือความรู้สึกของบุคคลอีกคนหนึ่ง" และดังที่ ยุค (Yukl, 1983 : 14) ได้สรุปไว้ว่า อำนาจ คือ "การที่บุคคลมีความสามารถในการมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น หรือกลุ่มบุคคลอื่นให้มีพฤติกรรม ตลอดจนทัศนคติไปในทิศทางที่ต้องการ"

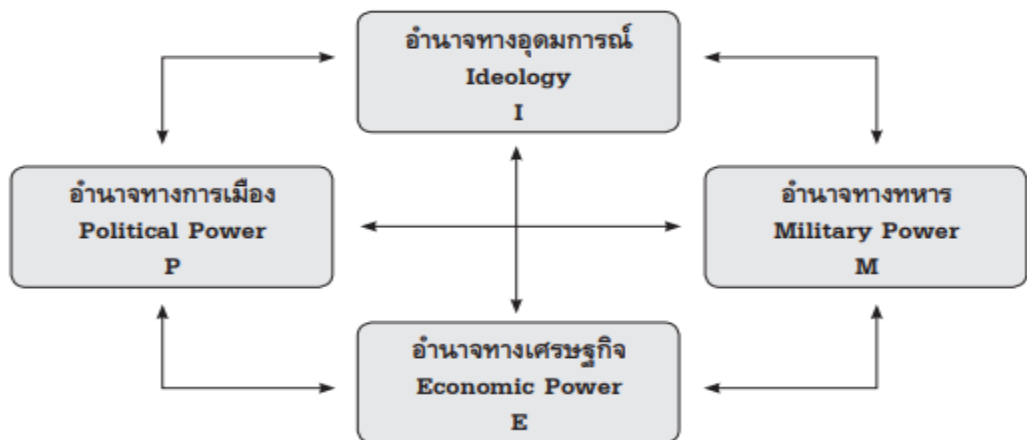
อำนาจหน้าที่ (Authority) คือ อำนาจที่ได้มาจากการดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ซึ่งอาจกำหนดโดยกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ อันเป็นประโยชน์และจำเป็นแก่การปฏิบัติงาน โดยเฉพาะองค์การใหญ่ ๆ เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ยุกล์ (Yukl, 1983 : 16 อ้างถึงใน จรูญ สุภาพ, 2522) ได้กล่าว ดั่งนั้นอำนาจหน้าที่จึงเป็นสิทธิ (Right) ที่ผู้ได้รับมอบจะดำเนินการ ภายใต้ความชอบธรรมและขอบเขตที่กำหนดให้โดยที่ผู้ตามต้องยอมรับ และปฏิบัติตาม อำนาจหน้าที่นี้จะหมดไปเมื่อบุคคลพ้นจากตำแหน่ง

อำนาจ (Power) หมายถึง ความสามารถที่บุคคลหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลอื่น เพื่อให้ยอมปฏิบัติตามหรือความสามารถที่จะให้ผู้อื่นทำตามที่ต้องการ อำนาจเป็นศักยภาพด้านความสามารถที่มีอิทธิพลเหนือพฤติกรรม ผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้อื่น ผู้นำต้องรู้จักแสวงหาอำนาจ ต้องรู้ว่าอำนาจคืออะไร อยู่ที่ไหน หามาได้อย่างไร รักษาอย่างไรที่มาของอำนาจ ที่ผู้นำสามารถชักชวนและมีอิทธิพลในการที่ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตามได้

แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจทางการเมือง

อำนาจทางการเมืองนั้นจำเป็นต้องมีศูนย์กลางและจำกัดอาณาบริเวณแน่นอน (Political power is necessarily centralized and territorial, and in these respects differs from the other power sources.) (Mann, 1986: 27) ในทัศนะของมานน์ ความสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อมนุษย์ ก่อตัวในรูปของเครือข่ายแห่งอำนาจ (power networks) แต่ละเครือข่ายแห่งอำนาจมีความสามารถ (capacities) ไม่เท่ากันในการสร้างความร่วมมือจากมนุษย์ (social cooperation) เครือข่ายแห่งอำนาจที่มานน์คิดว่าจะมีความสำคัญมาก ๆ มีอยู่ 4 เครือข่ายนั่นคือ อำนาจทางอุดมการณ์ อำนาจทางเศรษฐกิจ อำนาจทางทหาร และอำนาจทางการเมือง เครือข่ายแห่งอำนาจทั้ง 4 นี้สอดคล้องกันอยู่อย่างไรในสังคมมนุษย์หนึ่ง ๆ เป็นสิ่งที่เขียนออกมาเป็นสูตรตายตัวไม่ได้ แต่ดูเหมือนมานน์จะทิ้งข้อสังเกตไว้แห่งหนึ่งว่า ในบรรดาเครือข่ายอำนาจทั้ง 4 นั้น อำนาจทางทหารจะแสดงตัวเป็นพลังหลักในการจัดโครงสร้างสังคมได้ในระยะสั้น ๆ (สั้นที่สุดในอำนาจทั้ง 4) ขณะที่อำนาจทางอุดมการณ์นั้นแสดงพลังได้ในระยะยาวนานที่สุด ส่วนอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองนั้นให้เข้าใจเอาเองว่ามีพลวัตรอยู่ระหว่างอำนาจทางทหารและอำนาจทางอุดมการณ์ ซึ่งมานน์เรียกว่าหลักการเครือข่ายความสัมพันธ์แห่งอำนาจนี้ว่า “IEMP” อำนาจแต่ละชนิดอาจจะมีสำคัญไม่เท่ากันในแต่ละช่วงของเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ เช่น อำนาจทางอุดมการณ์อาจขึ้นมามีบทบาทนำในช่วงการปฏิรูปศาสนาในยุโรปศตวรรษที่ 16 ; อำนาจทางการเมืองมีบทบาทนำในการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 ; อำนาจทางเศรษฐกิจมีบทบาทนำในการปฏิวัติอุตสาหกรรมของอังกฤษในช่วงศตวรรษที่ 19 ; และอำนาจทางการเมืองขึ้นมามีบทบาทนำในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ในครั้งแรกของศตวรรษที่ 20 เป็นต้น ซึ่งเขียนความสัมพันธ์เครือข่ายแห่งอำนาจ “IEMP” ได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ของเชิงอำนาจ IEMP

ที่มา : Mann, Michael. 1986 : 28

ที่มาของอำนาจการเมืองการปกครอง

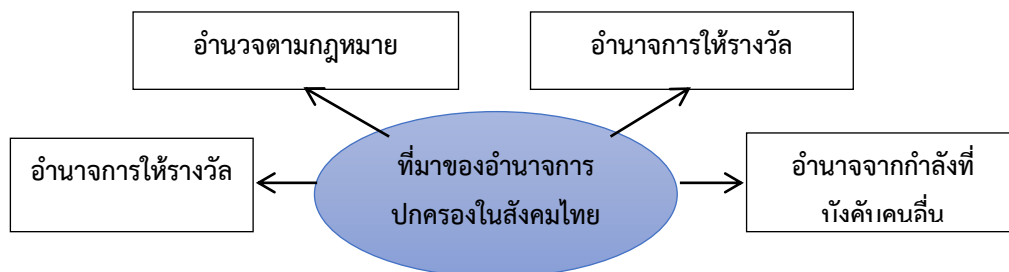
ที่มาของอำนาจการปกครองของสังคมไทยในปัจจุบันมี 4 ประการ (ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี, 2563 : 16) ปรากฏดังภาพที่ 1 และรายละเอียดดังนี้

1. อำนาจตามกฎหมาย (Legitimate Power) อำนาจที่เกิดจากข้อกำหนดระเบียบขององค์กรตามโครงสร้างสายการบังคับบัญชาตามลำดับในการพิจารณาตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เช่น ผู้จัดการ ผู้อำนวยการ

2. อำนาจการให้รางวัล (Reward Power) อาจเป็นวัตถุ เงินหรือไม่เป็นเงิน เช่น การเลื่อนขั้น

3. อำนาจจากกำลังที่บังคับคนอื่น (Coercive Power) อำนาจในการพิจารณากรณีทำความผิด การที่ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่ปฏิบัติตาม อำนาจนี้ถือเป็นอำนาจทางลบ อาจทำให้เกิดความกดดันและความขัดแย้ง

4. อำนาจจากความเชี่ยวชาญ (Expert Power) เป็นความรู้ และทักษะเฉพาะด้านเป็นที่ประจักษ์จนใคร ๆ ก็ต้องฟัง เกิดจากการยอมรับนับถือในความรู้ และอำนาจนี้จะติดตามผู้นำไม่ตลอดเวลา ไม่มีวันหมดไป ทั้งนี้สามารถสังเคราะห์ที่มาของอำนาจการปกครองในสังคมไทย ดังภาพที่ 2

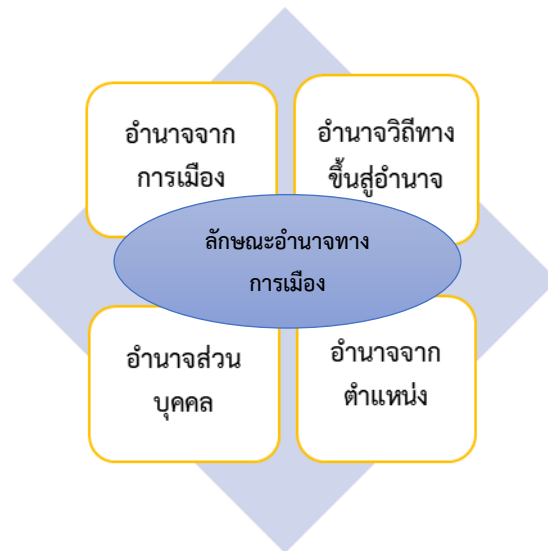
ภาพที่ 2 ที่มาของอำนาจการปกครองในสังคมไทย

ที่มา : พระเสกสรรค์ ไชยชาติ (2563 : 23)

การใช้อำนาจ (Power) : ผู้นำจะต้องใช้อำนาจที่มีอยู่อย่างชาญฉลาด มีเหตุผลและมีประสิทธิภาพ จะทำให้องค์กรมีอำนาจและพลังมากขึ้น สามารถทำภารกิจยาก ๆ ได้สำเร็จ การสร้างแรงจูงใจเชิงรุก สร้างแนวร่วมในการทำงานเป็นทีม สามัคคี สร้างความศรัทธาแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ควบคุมการตัดสินใจ สร้างบรรยากาศในการมีส่วนร่วม มีความชอบธรรม ชี้นำเป้าหมายชีวิตของคนในองค์กรเชิงรุก พยายามในการทำงานเพื่อความสำเร็จขององค์กร อำนาจเป็นเหมือนดาบสองคม คือการสั่งการคนอื่น หากรู้จักใช้อย่างเหมาะสม จะช่วยผลักดันให้งานสำเร็จโดยราบรื่นและรวดเร็ว หากไม่เหมาะสม ผลก็คือความล้มเหลว ดังนั้น ผู้มีอำนาจพึงสังวรณไว้ว่า “มันมีทั้งข้อดีและข้อเสีย” ประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นถึงความหายนะจากการใช้อำนาจแบบลืมหืม หรือไม่เหมาะสม และมีให้อยู่ในปัจจุบัน อำนาจเป็นสิ่งไม่ยั่งยืนไม่นานก็เสื่อมหมดไป แต่อำนาจที่คงอยู่กับตัวตลอดไปคือ “บารมี” ผู้นำจะต้องไม่ใช่อำนาจแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวเจ้านายที่ชอบสั่งการให้ลูกน้องทำงานแทน บ่อยครั้งที่ความสำเร็จจากผลงานที่ลูกน้องได้มาด้วยความลำบากและต้องทุ่มเททั้งความรู้สติปัญญาแรงกาย แต่เจ้านายกลับมองข้ามสิ่งเหล่านี้ ซึ่งจะทำให้ลูกน้องหมดกำลังใจ คิดว่าอยากได้อะไรก็สั่งเอาจนเคยชินไม่ขอความช่วยเหลือพัฒนาตนเอง เวลามีปัญหาอุปสรรคก็ไม่สามารถมองออกเพราะขาดความรู้ความสามารถ ให้ลูกน้องช่วยเสียจนทำอะไรไม่เป็น การที่ผู้นำจะสั่งการผู้อื่นต้องมีความรู้ประสบการณ์ที่เหนือกว่าผู้อื่นเพื่อที่จะประเมินผลลัพธ์ได้ถูกต้อง การใช้อำนาจจะต้องอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลไม่ใช่อารมณ์เหนือเหตุผล โดยฝึกความควบคุมอารมณ์ ฝึกอิคิวให้หนักแน่นเป็นนิสัย เข้าใจความเป็นจริงของโลก รวมถึงการรู้จักปล่อยวาง ละทิ้ง มีวิสัยทัศน์ที่ดี จะทำให้ผู้นำใช้อำนาจได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมและมีความชอบธรรม ผู้นำ หลายท่าน หลายรูปแบบ และมีวิธีการใช้อำนาจแตกต่างกันไป

รูปแบบพึงประสงค์ลักษณะอำนาจทางการเมือง

รูปแบบพึงประสงค์ลักษณะอำนาจทางการเมืองจำแนกได้ 4 วิธีการ ได้แก่ 1) อำนาจวิถีทางขึ้นสู่อำนาจ 2) อำนาจจากตำแหน่ง 3) อำนาจส่วนบุคคล และ 4) อำนาจจากการเมือง (ลิขิต ชีรเวคิน, 2522 : 11) ปรากฏดังภาพที่ 3 และรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 3 รูปแบบพึงประสงค์ลักษณะอำนาจทางการเมือง

ที่มา : พระเสกสรรค์ ไชยชาติ (2563 : 24)

1. อำนาจวิถีทางขึ้นสู่อำนาจ

การขึ้นสู่อำนาจของคนทั้งหลาย ไม่ว่าจะระดับใด หากแบ่งแยกตามกรอบของศีลธรรมจรรยา ย่อมแบ่งได้เป็นเพียง 2 ทางคือทางที่ถูกศีลธรรมกับวิธีที่ผิดศีลธรรม ทางที่ถูกศีลธรรม ย่อมต้องได้อำนาจมาโดยสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ได้มาโดยเคารพกติกาและทำตามกติกาอย่างชาวสะอาดส่วนทางที่ผิดศีลธรรม ย่อมเป็นตรงกันข้ามกับทางแรก

การวัดสิ่งใดๆก็ตาม หากยึดตามกรอบของศีลธรรมจรรยาแล้ว ย่อมมีได้เพียง ทางดังกล่าวเท่านั้น นั่นคือ ไม่ถูกก็ผิด ไม่ยอมรับเรื่องกึ่งผิดกึ่งถูก กึ่งดีกึ่งดี หรือสีเทาที่ผสมผสานระหว่างขาวกับดำ แต่ผิดก็ว่าไปตามผิด ถูกก็ว่าไปตามถูก เมื่อใช้เกณฑ์วัดเช่นนี้ คงต้องมีข้อโต้แย้งว่า การกระทำที่ชาวสะอาดนั้นยากที่จะเกิดขึ้นได้ เพราะมนุษย์ยังเต็มไปด้วยกิเลสตัณหา ย่อมหาหนทางที่จะทำให้ตนเองได้รับประโยชน์ให้มากที่สุด แม้จะหลบ เลี่ยง หลีก หรือละเมิดศีลธรรม จรรยา กฎหมาย ก็ต้องทำข้อโต้แย้งเช่นนี้แม้จะเป็นความจริงที่เห็นอยู่ทั่วไป แต่ไม่ทั้งหมด เพราะคนที่เคารพศีลธรรม จรรยา กฎหมาย กติกานั้นมีอยู่เป็นจำนวนมากเช่นกัน หากไม่แล้วสังคมมนุษย์คงไม่สามารถดำเนินต่อมาได้จนถึงทุกวันนี้ (ยุทธนา พรหมณี, 2522: 35)

การขึ้นสู่อำนาจของคนทั้งหลาย แม้จะมีอยู่เพียง 2 ทางดังกล่าว แต่แยกย่อยออกเป็นหลายวิธีตามสถานการณ์ สิ่งแวดล้อม และความสามารถของแต่ละคน ซึ่งในที่นี้จะขอยกวิธีการเท่าที่ปรากฏให้เห็นโดยทั่วไปมาเป็นกรณีศึกษา พอสรุปได้ 5 วิธี (วิทยากร เชียงกูล, 2548 : 29) คือ

1. วิธีสืบทอด นับเป็นวิธีสามัญที่เห็นได้โดยทั่วไป มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ และน่าจะเป็นวิธีที่ได้รับการยอมรับมากที่สุด ได้แก่ การสืบสันตติวงศ์ของกษัตริย์ การสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าเผ่า การสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าครอบครัวหรือหัวหน้าตระกูล การสืบทอดตำแหน่งของทายาทเจ้าของธุรกิจ เป็นต้น

2. วิธีแต่งตั้ง เป็นอีกวิธีหนึ่งที่พบเห็นได้โดยทั่วไป โดย ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับการยอมรับในสังคมหรือองค์กร เป็นผู้มีความสามารถในการแต่งตั้งผู้นำหรือผู้ใช้อำนาจสูงสุดของสังคม การขึ้นสู่อำนาจด้วยวิธีนี้ เกิดจากผู้ครองอำนาจอยู่ก่อนไม่มีทายาทสืบทอดอำนาจ วิธีการนี้จะมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ดัง ปรากฏร่องรอยในนิทาน ตำนานต่างๆ ที่พระราชาสวรรคตแล้วไม่มีรัชทายาท บรรดาอำมาตย์ทั้งหลายจึงเสี่ยงทายหาผู้มีบุญญาธิการมาเป็นพระราชา ในพระสูตรต่างๆ ที่พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ ก็มีเรื่องการแต่งตั้งผู้นำในลักษณะนี้ ตัวอย่างที่ชัดเจนได้แก่ การแต่งตั้ง วินสตัน เชอร์ชิล เป็นนายกรัฐมนตรีอังกฤษในช่วงสงครามครั้งที่สอง เพื่อนำพาอังกฤษต่อสู้กับฮิตเลอร์ที่เรืองอำนาจในยุโรป ในรัฐธรรมนูญประเทศสหรัฐอเมริกา ที่กำหนดไว้ว่า เมื่อประธานาธิบดีเสียชีวิตลงให้รองประธานาธิบดีขึ้นดำรงตำแหน่งแทนโดยอัตโนมัติ ก็สังเคราะห์เข้ากับวิธีนี้ได้ การคัดเลือกซีไอโอทั้งหลายขององค์กรธุรกิจในปัจจุบันก็เป็น การขึ้นสู่อำนาจของผู้นำโดยวิธีนี้นั่นเอง

3. วิธีเลือกตั้ง เป็นวิธีที่ยอมรับว่ามีความเป็นธรรมที่สุดในปัจจุบัน (แต่จะกระทำโดยบริสุทธิ์ ยุติธรรมหรือไม่เป็นอีกเรื่องหนึ่ง) โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกในสังคมได้แสดงเจตนาที่จะให้ใครเป็นผู้นำของตน เพื่อใช้อำนาจในการจัดการสังคมให้เกิดประโยชน์แก่ทุกคน วิธีการดังกล่าวนี้มีชื่อเรียกโดยทั่วไปว่า “ระบอบประชาธิปไตย” ที่ทุกคนได้ใช้อำนาจของตนร่วมกันเลือกผู้นำหรือผู้แทน เพื่อให้ใช้อำนาจแทนทุกคนในการบริหารจัดการองค์กร

4. วิธีครอบงำ เป็นวิธีขึ้นสู่อำนาจโดยใช้อิทธิพลหรืออำนาจของตนครอบงำและบงการผู้อื่นที่เป็นผู้น้อยอยู่ก่อนหรือเป็นผู้ที่ตนเลือกขึ้นมาให้เป็นตัวแทน ผู้ครอบงำที่อยู่เบื้องหลังคือผู้มีอำนาจที่แท้จริง ส่วนผู้ถูกครอบงำนนั้นมีอำนาจแต่เพียงในนาม ทำตามความต้องการของผู้บงการเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ของชนชาติจีนที่จักรพรรดิถูกครอบงำและบงการโดย ขุนนาง หรือผู้ที่มีอำนาจมากกว่าให้ทำตามความต้องการของพวกเขาเหล่านั้น

5. วิธียึดครอง เป็นวิธีแก้ไขปัญหาคาใจความขัดแย้งของผู้คนที่ใช้กันมากที่สุดในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ในสมัยโบราณที่ปกครองด้วยระบบกษัตริย์ เรียกว่าเป็นการขึ้นสู่อำนาจด้วยการปราบดาภิเษก คือยึดอำนาจจากกษัตริย์องค์ก่อนแล้วตั้งตนเป็นกษัตริย์แทน ตามมาด้วยการกำจัดคนของกษัตริย์องค์ก่อนเพื่อป้องกันการแก้แค้น จึงปรากฏว่ามีการฆ่าฟันกันล้มตายเป็นอันมาก ในสมัยปัจจุบันก็คือการรัฐประหาร หรือปฏิวัติ หรือวิธีการใด ๆ ที่มีลักษณะคล้ายกันนี้ แม้แต่ในสังคมที่เรียกกันว่าประชาธิปไตย มีการเลือกตั้ง แต่หาก

การเลือกตั้งนั้นเป็นไปอย่างไม่มีบริสุทธิยุติธรรม มีการใช้อำนาจในทางมิชอบ กระทำผิดกฎหมาย ได้มาโดยวิธีการสกปรก ก็น่าจะเรียกว่าเป็นการยึดครองแบบหนึ่งได้ ที่กล่าวมาทั้ง 5 ประการ (เสนห์ จามริก, 2542 : 39) คือวิธีขึ้นสู่อำนาจที่พบเห็นได้โดยทั่วไปในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

2. อำนาจจากตำแหน่ง (Position Power)

อำนาจจากตำแหน่ง เป็นอำนาจของบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือเลือกตั้ง มี 3 ประการ

1. อำนาจจากอำนาจหน้าที่ อำนาจหน้าที่เป็นแหล่งที่สำคัญของอำนาจ อำนาจที่ได้มาจากอำนาจหน้าที่อย่างเป็นทางการ บางทีเรียกว่าอำนาจตามกฎหมาย (Legitimate Power) การมีอำนาจหน้าที่ในตำแหน่ง ใดนาน ๆ ก็จะทำให้เกิดอำนาจสะสมได้ เพราะผู้ครอบครองอำนาจหน้าที่มีสิทธิ (Right) อันชอบที่จะตั้งกฎ ระเบียบการทำงาน มอบหมายงานควบคุมดูแลการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา ภายใต้ข้อกำหนดแห่งอำนาจหน้าที่ จากการมีสิทธิดังกล่าวนี้ และโดยเฉพาะการมีสิทธิเหนืองบประมาณ ทรัพยากรที่จำเป็นแก่การปฏิบัติงาน เช่น เครื่องมือ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ เป็นต้น ย่อมทำให้เกิดอำนาจแก่ผู้ที่ต้องการได้ในที่สุด อำนาจตามกฎหมายนี้ จะมีอยู่ในผู้บริหารทุกระดับ มากในระดับสูงสุด ลดหลั่นกันลงมา ขึ้นอยู่กับว่าระดับใดหรือผู้ใดมีความรับผิดชอบมากก็มี อำนาจหน้าที่มากด้วย ทั้งนี้เพื่อใช้อำนาจตามกฎหมายให้สามารถดำเนินการภาระหน้าที่ได้สำเร็จ

2. อำนาจจากการควบคุม ทรัพยากรและการให้คุณอำนาจชนิดนี้ถือเป็นอำนาจจากการมีตำแหน่งอีกชนิดหนึ่ง อำนาจชนิดนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในผู้บริหารระดับสูงมากกว่าผู้บริหารระดับกลางหรือระดับต้นขององค์การ อำนาจชนิดนี้เกิดจากการที่บุคคลมีอำนาจหน้าที่ในการเป็นผู้จัดสรรทรัพยากรและการให้รางวัลต่าง ๆ อำนาจในการให้รางวัลหรือการให้คุณ (Reward Power) ได้แก่ ค่าตอบแทน (ค่าจ้าง เงินเดือน ค่าตอบแทนพิเศษ) ความก้าวหน้าในอาชีพ (การได้อบรม การเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง) การประกาศเกียรติคุณ หรือยกย่องให้เป็นบุคคลตัวอย่างขององค์การ เป็นต้น

อำนาจในการให้คุณ นอกจากจะให้แก่ลูกน้องแล้ว ยังสามารถให้แก่เพื่อนผู้นำในระดับเดียวกันได้ เพื่อให้อำนวยความสะดวกและสนับสนุนในการปฏิบัติงาน เช่น ทรัพยากร เทคโนโลยี ข่าวสารและอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งไม่ได้ถูกกำหนดอำนาจไว้ในตามหน้าที่ นักวิจัยได้พบว่า อำนาจแห่งการให้คุณนี้เป็นสิ่งที่สร้างความสำเร็จให้กับนักบริหารหรือผู้นำในระดับกลางได้สูงมาก อย่างไรก็ตาม อำนาจในการให้คุณนี้หาได้มีใช้แต่ผู้นำเท่านั้น หากแต่มีใช้ในผู้ตามเหมือนกัน แต่เป็นส่วนน้อยมาก เช่น การประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้นำ โดยผู้ตามในด้านบวก เป็นต้น หรือในกรณีที่ผู้ตามเป็นผู้มีความสัมพันธ์กับแหล่งทรัพยากรจากภายนอก เช่น หาทุนจากภายนอก รู้จักผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ก็จะชักนำทุนหรือผู้เชี่ยวชาญมาช่วยองค์การ ซึ่งเกิดเป็นอำนาจหน้าที่ให้คุณแก่ผู้นำ ทำให้ผู้นำมีความเกรงใจ หรือบางครั้งก็ตกอยู่ใต้อิทธิพลของผู้ตามได้เช่นกัน

3. อำนาจจากการให้โทษ อำนาจในการให้โทษคืออำนาจที่เกิดจากการมีตำแหน่งอำนาจหน้าที่ในการให้โทษได้ รวมทั้งการที่มีโอกาสกดดันไม่ให้ได้รับรางวัลตามที่ควรได้ด้วย อำนาจชนิดนี้บางที

เรียกว่าอำนาจเชิงการบังคับ (Coersive Power) อำนาจประเภทนี้จะมีมากน้อยต่างกันไปตามค่านิยมของแต่ละองค์กร แต่ละสถาบัน เช่น สถาบันทหาร อาจมีมากกว่าสถาบันการศึกษา เป็นต้น อำนาจของการให้โทษก็เช่นเดียวกันกับอำนาจของการให้คุณ หาได้มีใช้แต่ผู้นำเพื่อมีอิทธิพลเหนือผู้ตามเท่านั้น ผู้ตามก็ยังใช้ต่อผู้นำได้เช่นกัน เช่น การประเมินผลการปฏิบัติงาน ของผู้นำในด้านลบ การฟ้อง การร้องทุกข์ บัณฑิตสนพท์ การก่อกวนในการทำงาน อันก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้นำได้ และบางครั้งอำนาจชนิดนี้ ผู้ตามสามารถทำให้เกิดถึงการล้มบางตำแหน่งงานได้ด้วย สำหรับการใช้อำนาจของการให้โทษในผู้นำระดับเดียวกันมีค่อนข้างจำกัด เพราะแต่ละหน่วยงานต้องมีความสามารถเฉพาะ และมีความเป็นอิสระในการปฏิบัติงาน แม้จะต้องสอดประสานกันก็ตาม ทั้งการใช้อำนาจให้เกิดโทษในระดับเดียวกันมักก่อให้เกิดการตอบแทน (ล้างแค้น) นานาประการได้ จึงมักไม่ค่อยกล้าใช้กันเท่าไรนัก

4. อำนาจจากการควบคุมข่าวสารข้อมูล คือ อำนาจเกิดจากการได้มีหน้าที่ในการเป็นผู้รับรู้ข่าวสาร ข้อมูลก่อนตำแหน่งอื่น ๆ อำนาจนี้ส่วนใหญ่ผู้นำระดับกลางจะมีโอกาสมาก ทำให้มีอำนาจต่อผู้ใต้บังคับบัญชา และต่อผู้บังคับบัญชาได้ รวมทั้งต่อเพื่อนผู้บริหารในระดับเดียวกันด้วย

3. อำนาจส่วนบุคคล (Personal Power)

1. อำนาจจากความเชี่ยวชาญ อำนาจจากความเชี่ยวชาญเป็นอำนาจส่วนบุคคลที่สำคัญในองค์กร อำนาจชนิดนี้มักใช้ในการปฏิบัติงานที่สำคัญและการแก้ปัญหาต่าง ๆ อำนาจจากความเชี่ยวชาญจะมีผลต่อคนอื่น ๆ เมื่อเขาต้องการคำแนะนำ หรือช่วยเหลือในงานที่เกี่ยวกับความเชี่ยวชาญนั้น ๆ อำนาจชนิดนี้จะยังมีความสำคัญ มากขึ้นเมื่อบุคคลอื่นไม่มีทางจะเรียนรู้ความเชี่ยวชาญอันนี้ หรือยังหาบุคคลอื่นที่มีความเชี่ยวชาญเช่นนี้ได้ในเวลาที่ต้องการ อำนาจจากความเชี่ยวชาญ บางทีไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญนั้น เช่น คนไข้ไปรับการตรวจและรับยาจากหมอ คนไข้เชื่อหมอโดยไม่เคยนึกถึงความเชี่ยวชาญที่แท้จริง และไม่ถามคุณสมบัติของยาที่มีผลต่อเขา รู้แต่ว่ารับประทานยาก็คงหายเท่านั้น ดังนั้น อำนาจจากความเชี่ยวชาญนี้ บางทีไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญที่แท้จริงแต่ขึ้นอยู่กับความเชื่อของผู้ถูกใช้อำนาจด้วย

อำนาจจากความเชี่ยวชาญนี้ จะมีได้โดยการศึกษาอบรมในสถาบันต่าง ๆ จึงเห็นได้ว่า ปริญญาบัตร (Degree) ประกาศนียบัตร (Diplomas) ใบอนุญาต (Licenses) และรางวัลเกียรติยศต่าง ๆ (Award) รวมทั้งความสำเร็จ ในอดีตในด้านการแก้ปัญหา การตัดสินใจ การให้คำแนะนำและการสามารถทำงานที่ท้าทายได้สำเร็จ ทำให้บุคคลมีอำนาจของการเชี่ยวชาญและถูกยอมรับได้ เนื่องจากอำนาจจากความเชี่ยวชาญได้ มาจากความรู้และทักษะที่บุคคลที่อยู่ และเกิดผลต่อเมื่อบุคคลอื่นต้องการให้ใช้แก้ปัญหา ดังนั้นเมื่อปัญหาต่าง ๆ ถูกแก้ไขโดยสมบูรณ์ หรือเมื่อมีบุคคลอื่นที่มีความรู้และคุณสมบัติเช่นนี้ อำนาจความเชี่ยวชาญที่บุคคลมีอยู่ก็จะหมดคุณค่าลงไป จากเหตุนี้เองที่ทำให้ผู้เชี่ยวชาญบางสาขา บางคนพยายามจะปกปิด ปิดเบือนหรือทำลายความรู้ ความชำนาญ รวมทั้งขบวนการและเทคนิควิธี เพื่อให้

ตนเองมีความเชี่ยวชาญแต่ผู้เดียว หรือมีอำนาจความเชี่ยวชาญให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยการทำลายข้อมูล คู่มือ โค้ดแแกรม แบบพิมพ์เขียว สูตรต่าง ๆ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

นอกจากนั้นในระบบราชการหรือองค์กรใหญ่ ๆ ความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบ ก็เป็นอำนาจความเชี่ยวชาญได้ และมักเป็นอำนาจความเชี่ยวชาญของผู้ตามที่ปฏิบัติงานอยู่ตรงนั้นเป็นเวลานาน ผู้นำที่มาปฏิบัติหน้าที่ใหม่ ๆ ยังต้องขอความช่วยเหลือในระยะต้น ๆ และการรู้กฎ ระเบียบดีก็ทำให้ผู้ตามไม่ปฏิบัติตามคำขอร้องของผู้นำในบางกรณี อำนาจความเชี่ยวชาญถูกพบเห็นในบุคคลได้ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นผู้นำ ผู้ตาม เพื่อนร่วมงาน และมีความสำคัญในทุกระดับด้วยขึ้นอยู่กับว่าความเชี่ยวชาญนั้นจำเป็นมากน้อยแค่ไหนในการปฏิบัติงานขององค์กรหรือของบุคคล

2. อำนาจจากความเป็นเพื่อนและความจงรักภักดี เป็นอำนาจส่วนบุคคลอีกชนิดหนึ่ง บางทีเรียกว่าอำนาจอ้างอิง (Referent Power) เป็นอำนาจที่ขึ้นกับบุคลิกลักษณะเฉพาะตัวบุคคล เป็นการใช้เสน่ห์ดึงดูดใจ ผู้ถูกใช้อำนาจ และพื้นฐานของการใช้อำนาจนี้อยู่ที่ผู้ถูกใช้อำนาจ "ชอบ" หรือมีความรู้สึก "ใกล้ชิด" จนมีความชื่นชม ศรัทธาในตัวผู้ใช้อำนาจ โดยปกติทั่วไปคนจะมีความรู้สึกเป็นเพื่อนและจงรักภักดีกับบุคคลที่เห็นและยอมรับว่าเป็นบุคคลที่มีความปรารถนาดี และเต็มใจจะทำสิ่งที่ดีเสมอแก่ตัวเราและคนอื่น ๆ จนบางครั้งก็จะพยายามจะเลียนแบบหรือพัฒนาให้เหมือนกับบุคคลนั้น ๆ ด้วย คือดีอย่างบุคคลนั้น เก่งอย่างบุคคลนั้น อำนาจชนิดนี้ ของผู้นำที่มีต่อผู้ตาม จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อผู้ตามมีความรู้สึกถึงความเป็นเพื่อนของผู้นำและค่อย ๆ พัฒนาเป็นความจงรักภักดี อำนาจอ้างอิงของผู้นำจะเกิดโดยการแสดงความเป็นเพื่อนกับผู้ตาม การคิดถึงความรู้สึก และความต้องการของผู้ตาม แสดงความรู้สึกไว้วางใจและยอมรับผู้ตาม รวมทั้งปฏิบัติต่อผู้ตามทุกคนอย่างยุติธรรม อำนาจอ้างอิงจะค่อย ๆ หดหายไป เมื่อมีการแสดงความเป็นศัตรู ต่อต้าน และจองหอง อวดดี อำนาจชนิดนี้จึงขึ้นอยู่กับการกระทำมากกว่าการพูดอย่างเดียว อำนาจของการจงรักภักดี อำนาจของความเป็นเพื่อนและความจงรักภักดีนี้ยังเกิดได้ในผู้นำระดับเดียวกัน และค่อนข้างมีความสำคัญสำหรับผู้นำในระดับกลาง เพราะลักษณะภาระหน้าที่ ซึ่งต้องการความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จากผู้นำในระดับเดียวกันในด้านต่าง ๆ อำนาจชนิดนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถ ในการมีมนุษยสัมพันธ์ ความนุ่มนวลการทำให้มีเสน่ห์ ความหนักแน่นและอารมณ์ขัน อำนาจของความเป็น เพื่อนและความจงรักภักดี มีความสำคัญต่อผู้นำ ผู้ตามและผู้บังคับบัญชา เท่าเทียมกัน

3. อำนาจจากความสามารถพิเศษ อำนาจจากความสามารถพิเศษ (Charisma) เป็นอำนาจส่วนบุคคลที่ยังไม่มีการศึกษาเด่นชัดเหมือนอำนาจส่วนบุคคลอื่น ๆ บุคคลที่มีอำนาจพิเศษ คือบุคคลที่มีคุณสมบัติดังเช่น เป็นบุคคลที่ต้องตาต้องใจคน พุดจาซิกงูเก่ง ปรับตัวได้รวดเร็วตลอดเวลา การทำงานมีลักษณะทุ่มเท และสามารถทำให้อื่น ๆ เชื่อถือไว้วางใจ ด้วยคุณสมบัติดังกล่าวทำให้บุคคลที่มีอำนาจพิเศษ ดูเหมือนจะเป็นผู้มี "ญาณวิเศษ" เหนือคนอื่นทั่ว ๆ ไป ทำให้บุคคลอื่นศรัทธา เชื่อถือที่จะให้เป็นผู้นำ นำไปสู่ "ความสำเร็จ" "ชัยชนะ" หรือ "โลกที่ดีกว่า" ผู้นำที่มีอำนาจพิเศษจะเข้าใจหรือหยั่งรู้

ถึงความต้องการ ความหวัง และคุณค่าของผู้ตาม เป็นนักสร้างแรงจูงใจและสามารถสื่อสารให้ผู้ตามรู้ได้ง่ายและชัดเจน อำนาจพิเศษของผู้นำได้มีการศึกษามานาน แต่งานวิจัยในด้านนี้ยังมีน้อยอยู่มาก

4. อำนาจจากการเมือง (Political Power)

อำนาจจากการเมือง จำแนกได้ 2 ประการ (สมเกียรติ วันทะนะ, 2550 : 196-207) คือ

4.1 อำนาจการควบคุมกระบวนการตัดสินใจ คือ การที่จะมีอำนาจเหนือกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ ในองค์กร เช่น การจัดสรรทรัพยากร (เงิน คน วัสดุ เครื่องมือ) การพัฒนา แผนและนโยบายต่าง ๆ วิธีที่จะทำให้มีอำนาจเหนือกระบวนการตัดสินใจขององค์กรคือ การพยายามมีตัวแทนหรือเพื่อนอยู่ในตำแหน่ง ที่สำคัญต่าง ๆ เช่น ผู้นำในระดับเดียวกันหลาย ๆ คน (เป็นกรรมการบริหารองค์การ เป็นต้น) หรือการต่อรอง ให้เปลี่ยน หรือเพิ่มให้มีตำแหน่งต่างๆ ที่มีส่วนในการตัดสินใจมากขึ้น (ให้เป็นกรรมการมากขึ้น) แทนการตัดสินใจ ตามลำพังของผู้บริหาร หรือบุคคลอื่นเพียงสองสามคน การดึงเอาอำนาจออกจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งออกมาเป็นอำนาจของ กลุ่มก็จะทำให้ง่ายต่อการเข้าไปหว่านล้อม หรือชักจูง (Lobby) ให้มีความเห็นคล้อยตาม หรือบังคับให้คล้อยตามโดยคนจำนวนมาก

4.2 อำนาจจากการรวมกลุ่ม (Coalition) จะเกิดขึ้นในกรณีที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลหนึ่งไม่สามารถจะกระทำอะไรใด ๆ ได้ตามความต้องการ ซึ่งต้องอาศัยวิธีการทางการเมืองมาเสริม สร้างอำนาจโดยการรวมกันเข้าเป็นกลุ่ม หรือรวมกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อรวมพลังสนับสนุนหรือต่อต้านให้เกิด การเปลี่ยนแปลงไปตามที่ต้องการ ตัวอย่างของอำนาจของการรวมกลุ่มได้แก่ การรวมตัวของผู้นำในระดับกลางเพื่อ ต่อรองกับผู้นำในระดับสูง การรวมกลุ่มของคณานรองกับผู้บริหาร เป็นต้น การรวมกลุ่มอาจไม่จำกัดอยู่แค่ ภายในองค์กรใดองค์กรหนึ่ง อาจรวมหลายๆ องค์กรที่ประกอบกิจการเหมือนกันหรือต่างกันได้ (วิทยากร เชียงกุล, 2548 : 9) เช่น สหภาพแรงงานแห่งประเทศไทย สหภาพแรงงานสิ่งทอ สหภาพแรงงานประกอบรถยนต์ สมัชชาเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น

โดยสรุปแล้วแหล่งอำนาจหรือฐานอำนาจของผู้นำ โดยทั่วไป จะมีอำนาจอยู่ 5 ชนิด ได้แก่

1. อำนาจจากการให้รางวัล (Reward Power) คือ อำนาจอันเกิดจากการที่ผู้นำมีสิทธิในการควบคุมการให้รางวัล และผลตอบแทนต่าง ๆ ที่มีคุณค่าและความหมายสำคัญต่อลูกน้อง
2. อำนาจจากการให้โทษ หรืออำนาจเชิงการบังคับ (Coersive Power) คือ อำนาจที่ผู้นำครอบครอง หรือควบคุมการให้โทษ หรือการมีโอกาสกดดันไม่ให้ได้รับรางวัลตามที่ควรจะได้
3. อำนาจตามกฎหมาย (Legitimate Power) เป็นอำนาจที่ได้มาจากการครอบครองตำแหน่งในองค์กร จึงมีสิทธิอันชอบที่จะมอบหมายงาน จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่จำเป็นแก่การปฏิบัติงาน และควบคุมการทำงานต่างๆ จึงทำให้ผู้นำมีความชอบธรรมที่จะเรียกร้องหรือสั่งการให้ลูกน้องทุกคนปฏิบัติตาม และลูกน้องต้องปฏิบัติตาม โดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้
4. อำนาจจากความสามารถ (Expert Power) เป็นอำนาจส่วนบุคคลของผู้นำอันเนื่องมาจากความเชี่ยวชาญ เฉพาะด้านที่จำเป็นแก่หน่วยงานหรือองค์การ

5. อำนาจอ้างอิง (Referent Power) เป็นอำนาจส่วนบุคคลของผู้ใช้อีกชนิดหนึ่งโดยที่ผู้ที่มีจุดเด่นที่เป็นที่ประทับใจแก่ลูกน้อง จนทำให้ลูกน้องต้องการและอยากที่จะให้ตนเก่งหรือเด่น เช่นเดียวกับผู้นำ จึงพยายามจะปฏิบัติ ให้เหมือนกับผู้นำทำอยู่หรือเป็นแนวเกี่ยวกับที่ผู้นำปฏิบัติ

ผู้นำโดยทั่วไปจะสามารถมีอำนาจทั้ง 5 ชนิดได้ จะแตกต่างกันก็ขนาดของอำนาจ (มากน้อยต่างกัน) ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เช่น ลักษณะของผู้นำ ลักษณะของผู้ตาม ลักษณะขององค์การ ลักษณะงานหรืออื่น ๆ เป็นต้น นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับการใช้อำนาจแต่ละชนิด และแนวทางการใช้อำนาจด้วย เพราะอำนาจชนิดหนึ่งสามารถจะส่งเสริมให้เกิดอำนาจอีกชนิดหนึ่ง หรือเพิ่มระดับของอำนาจชนิดหนึ่งได้ และในทางตรงกันข้ามก็สามารถจะกัดกร่อนหรือทำลายอำนาจอีกชนิดหนึ่งได้เช่นกัน

ผู้ครองอำนาจรัฐมีอำนาจในทางการเมืองเกี่ยวกับการปกครองบริหาร นั่นคือ การใช้กฎหมายรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในสังคม และใช้ทรัพยากรของสังคมเพื่อการแก้ปัญหาและการพัฒนาประเทศ ซึ่งในเบื้องต้นจะต้องถูกต้องตามกฎหมาย อำนาจการเมืองจึงต้องมาจากอำนาจที่กำหนดไว้ในกฎหมายหรือตัวบทกฎหมาย แต่กฎหมายแต่เพียงอย่างเดียวไม่สามารถจะประกันได้ว่าจะสามารถครองอำนาจนั้นได้ เนื่องจากการมีอำนาจทางการเมืองนั้นนอกจากการเข้าสู่ตำแหน่งอำนาจตามกฎหมาย คือ กฎหมายเลือกตั้ง กฎหมายรัฐธรรมนูญ ฯลฯ จะต้องมีความชอบธรรมทางการเมืองด้วย ความชอบธรรมทางการเมืองครอบคลุมการใช้อำนาจรัฐ แม้บุคคลผู้ใช้อำนาจรัฐจะมีอำนาจตามกฎหมาย แต่ถ้าการใช้อำนาจรัฐนั้นมีลักษณะเกินเลยหรือละเมิดหลักการที่ประชาชนยอมรับ ก็จะขาดความชอบธรรมทางการเมืองและผลสุดท้ายแม้จะมีอำนาจตามกฎหมายแต่เมื่อขาดความชอบธรรมทางการเมือง อำนาจรัฐดังกล่าวก็จะเป็นที่ยอมรับและสั่นคลอน สิ่งซึ่งจะทำลายความชอบธรรมทางการเมืองอาจสรุปได้ 7 ประการ คือ

1. ผู้ใช้อำนาจรัฐและอำนาจทางการเมืองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่ถ้าไม่สามารถจะปฏิบัติภารกิจสำหรับผู้เป็นรัฐบาลได้ เช่น การบริหารล้มเหลวไม่สามารถจะทำตามสัญญาที่มีไว้กับประชาชนก็จะเสียความชอบธรรมทางการเมืองในส่วนของผลงาน (performance)

2. ผู้มีอำนาจรัฐและมีบทบาทในการบริหาร จะสูญเสียความชอบธรรมทางการเมืองถ้ามีการใช้อำนาจ ใช้อำนาจในทางที่ผิด ๆ (abuse of power) ก็จะเสียความชอบธรรมทางการเมือง และจะไม่ใช่ที่ยอมรับของปวงชนแม้จะมีความชอบธรรมทางกฎหมายก็ตามในเบื้องต้น

3. รัฐบาลหรือผู้ใช้อำนาจรัฐใดที่ละเมิดต่อหลักนิติธรรม (the rule of law) มีการกระทำที่ไม่คำนึงถึงสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือตามกฎหมายอันเป็นที่ยอมรับสากล ก็จะขาดความชอบธรรมทางการเมืองในการที่จะครองอำนาจต่อไป

4. ผู้มีอำนาจรัฐหากใช้อำนาจที่เกินเลยหรือเกินกว่าขอบเขต ความเหมาะสมที่ควรเป็น เช่น ใช้งบประมาณอย่างมหาศาลในการก่อสร้างสิ่งซึ่งไร้ความจำเป็น หรือในการปฏิบัติหน้าที่นั้นมีการแสดงออกถึงอำนาจรัฐจนเกินขอบเขตที่เรียกว่า high-handed ก็จะไม่เป็นที่นิยมชมชอบของประชาชน

5. สิ่งซึ่งทำให้เสียความชอบธรรมมากที่สุดและผิดกฎหมาย คือ การฉ้อราษฎร์บังหลวง (corruption) การใช้งบประมาณในทางที่ผิด การยกย่องงบประมาณของรัฐ การใช้อำนาจรัฐในการหาผลประโยชน์ส่วนตัวในลักษณะโจ่งแจ้ง หรือลักษณะคาบถุกคาบดอก ล้วนแล้วแต่นำไปสู่การสูญเสียความชอบธรรมทางการเมืองทั้งสิ้น

6. การปฏิบัติการณ์ที่มีการเล่นพรรคเล่นพวกโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องและหลักคุณธรรม เช่น การแต่งตั้งบุคคลที่เป็นญาติเข้ามาดำรงตำแหน่งในทางการเมือง (nepotism) หรือนำเอาบุคคลที่เป็นพรรคพวกเพื่อนฝูงเข้ามาดำรงตำแหน่งต่างๆ ที่ขาดความรู้ความสามารถ (cronyism) ล้วนแล้วแต่นำไปสู่การสูญเสียความชอบธรรมในการดำรงอำนาจทางการเมืองทั้งสิ้น

7. การกระทำของผู้ครองอำนาจรัฐต้องมีความโปร่งใส (transparency) ถ้าขาดความโปร่งใสก็จะนำไปสู่ข้อสงสัยในความบริสุทธิ์และเที่ยงธรรม เป็นต้นว่า ไม่สามารถจะชี้แจงเหตุผลของการประมูลโครงการบางอย่าง หรือไม่สามารถจะตอบคำถามที่เป็นข้อสงสัยอย่างกระจ่างแจ้ง ก็จะนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจ อันเป็นเหตุนำไปสู่การสูญเสียความชอบธรรมทางการเมือง

โดยสรุป การกระทำอันใดก็ตามของผู้ใช้อำนาจรัฐ ถ้ามีลักษณะที่ขัดต่อกฎหมาย (legality) ขาดความชอบธรรมทางการเมือง (legitimacy) ก็จะนำไปสู่การสูญเสียการยอมรับโดยสิ้นเชิง เพราะขาดธรรมแห่งอำนาจ (moral authority) ซึ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จำเป็นต้องระมัดระวังโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำอันใดก็ตามที่ขัดต่ออารมณ์ของสาธารณะ (public mood) ย่อมจะนำไปสู่ความรู้สึกที่ไม่ดีต่อผู้ใช้อำนาจรัฐได้ และเมื่อมีการต่อต้านผู้ใช้อำนาจรัฐก็อาจจะดึงเอาคนภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามาร่วมขบวนการ โดยต่างคนต่างมีความรู้สึกที่เป็นลบในด้านที่ต่างกัน เช่น บางกลุ่มไม่เห็นด้วยกับเรื่องการขาดศีลธรรมหรือจริยธรรม บางกลุ่มไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลในส่วนที่เป็นหลักกฎหมายหรือหลักนิติธรรม บางส่วนอาจไม่เห็นด้วยกับการใช้อำนาจที่เกินเลย บางส่วนคัดค้านการใช้อำนาจอย่างไม่โปร่งใสจนเกิดความระแวงสงสัย และบางกลุ่มอยากเห็นการเปลี่ยนแปลงให้มีผู้บริหารใหม่เกิดขึ้น เมื่อรวมเอาตัวแปรต่าง ๆ เข้าด้วยกัน การต่อต้านผู้ใช้อำนาจรัฐอาจจะกลายเป็นขบวนการทางการเมืองขนาดใหญ่ซึ่งยากต่อการแก้ปัญหา และนี่เป็นข้อคิดสำหรับผู้ได้อำนาจรัฐ หรือรัฐบาล การจะถือว่ามิอำนาจตามกฎหมาย ครองอำนาจรัฐ มีเสียงข้างมากในสภา ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแต่เพียงอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอ จำเป็นต้องคำนึงถึงตัวแปรแ่งมุมต่าง ๆ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ที่สำคัญที่สุด การใช้อำนาจรัฐในการบริหารราชการแผ่นดิน ต้องตั้งอยู่บนฐานของความรู้ ความสามารถ ความมีหลักการ อุดมการณ์ ความมีศรัทธาต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย มุ่งเน้นในการธำรงไว้ซึ่งผลประโยชน์ของชาติและของประชาชน มากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง หรือของพรรคพวกเพื่อนฝูง หรือญาติ จึงจะสามารถทำหน้าที่และดำรงตำแหน่งได้อย่างสง่างามจนถูกจัดอยู่ในประเภทของรัฐบุรุษ ไม่ใช่ชนกการเมืองธรรมดา

บทวิเคราะห์

การเมืองย่อมเกี่ยวพันกับอำนาจ และอำนาจทางการเมืองจะต้องแตกต่างจากอำนาจอื่น องค์การทางการเมือง จะต้องมียานาจปกครองเป็นอธิปไตย อริสโตเติล ได้อธิบายว่า คุณลักษณะทางการเมืองประกอบด้วยปัจจัยที่เด่นชัด 2 ประการคืออำนาจ (Authority) และการปกครอง (Ruling) นักสังคมวิทยานิยาม “อำนาจ” ว่าเป็นความสามารถในการกำหนดให้ผู้อื่นเป็นหรือกระทำตามความต้องการของตนเอง แม้ว่าผู้อื่นจะขัดขืนก็ตาม ขณะที่นักรัฐศาสตร์ฝ่ายพฤติกรรมการเมือง (Political Behaviorist) มีความเห็นว่า การเมือง คือการต่อสู้เพื่อแสวงหาอำนาจ (Struggle for Power) หรือเพื่อที่จะมีอำนาจเหนือผู้อื่น แต่ก็มีเป้าหมายที่จะดูแลจัดการให้สังคมมนุษย์ดำรงอยู่อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย การใช้อำนาจที่มีลักษณะตามต้องการสังคมเพื่อการอยู่รวมเป็นกลุ่ม หากการใช้อำนาจนั้นไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชนหรือกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือ หลายกลุ่ม ก็จะทำให้เกิดการต่อต้านอำนาจนั้น ๆ ขึ้นในหลากหลายรูปแบบและช่องทาง ยกตัวอย่างเช่น การชุมนุมประท้วงทางการเมืองในบางประเทศ ไม่ว่าจะเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องยาวนานก็ตาม ซึ่งสาเหตุของการประท้วงก็อาจเนื่องมาจากการไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มกดดันหรือในบางครั้งก็อาจมีกลุ่มที่สนับสนุนมารวมตัวชุมนุมเพื่อแสดงเจตนารมณ์ในการสนับสนุนรัฐบาลที่ตนเองเลือกเข้ามาได้ การเมืองจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอำนาจและการปกครอง ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์ใดหรือสถาบันใด หากมีการต่อสู้แข่งขันกัน เพื่อแสวงหาอำนาจที่เหนือกว่ากันแล้ว ก็เป็นการเมืองทั้งสิ้น นอกจากนี้ การเมืองยังเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปกครอง การดูแล จัดการให้มนุษย์อยู่กันอย่างเป็นธรรมและเป็นระเบียบ ดังนั้นการเมืองเป็นเรื่องที่มีความสำคัญทั้งต่อบุคคล ต่อเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ทั้งนี้เพราะการเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนทุกคน ดังที่อริสโตเติล กล่าวว่ามนุษย์เป็นสัตว์การเมือง อีกทั้งการเมืองยังเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับอำนาจและการแบ่งปันผลประโยชน์ต่าง ๆ ในสังคม ถ้ารัฐใดประเทศใดมีระบบการเมืองที่ดี มีสถาบันทางการเมืองที่มั่นคง มีนักการเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นรูปแบบพึงประสงค์ลักษณะอำนาจทางการเมือง รัฐนั้นประเทศนั้นก็จะเจริญรุ่งเรือง และพัฒนาก้าวหน้าไปในทิศทางที่ถูกต้อง

บทสรุป (Conclusion)

อำนาจเป็นความสามารถที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่นให้มีพฤติกรรมตลอดจนทัศนคติไปในทิศทางที่ต้องการหรือเพื่อให้ยอมปฏิบัติตาม อำนาจ จึงเป็นสิ่งที่ผู้แสวงหาอำนาจมีความปรารถนา เพราะยิ่งมีอำนาจมากเท่าใด ก็ยิ่งมีสิทธิและอภิสิทธิ์มากกว่าผู้อื่นเท่านั้น บุคคลบางส่วนจึงแสวงหาอำนาจเพื่อทำให้ตนเองอยู่เหนือผู้อื่น โดยมีตั้งแต่ยุคสมัยโบราณจวบจนปัจจุบัน ผู้มีอำนาจทางการเมืองสามารถที่จะจัดสรรความชอบธรรมหรือสิทธิอำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ตามตัวบทกฎหมาย ดังเช่นนักการเมืองในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ดังนั้นอำนาจทางการเมืองจึงเป็นความสัมพันธ์ด้านสังคมการเมืองและการปกครอง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลสามารถใช้

อิทธิพลโน้มน้าวหรือการออกกฎหมายหรือการใช้อำนาจทางการเมือง โดยปรารถนาของผู้มีอำนาจทางการเมืองจำเป็นต้องมีฐานอำนาจทางการเมืองเพื่อสร้างการยอมรับจากประชาชนหรือหมู่คณะ รวมทั้งเป็นการเสริมสร้างอำนาจให้เพิ่มขึ้น เพื่อจะได้สามารถรักษาอำนาจที่ตนมีอยู่นั้นได้ โดยรูปแบบลักษณะอำนาจทางการเมืองในการที่จะขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองสามารถจำแนกได้ 4 วิธี ได้แก่ 1) อำนาจวิถีทางขึ้นสู่อำนาจ 2) อำนาจจากตำแหน่ง 3) อำนาจส่วนบุคคล และ 4) อำนาจจากการเมือง ซึ่งเป็นพื้นฐานหลักที่สำคัญต่อการใช้อำนาจทางการเมืองของผู้ครองอำนาจ

เอกสารอ้างอิง (References)

- จรรยา สุภาพ. (2522). **หลักรัฐศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์.
- ยุทธนา พรหมณี. (2522). **ผู้นำการใช้อำนาจและอิทธิพล**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม็ค.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2522). **ประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม็ค.
- วิทยากร เชียงกุล. (2548). **ปรัชญาการเมือง เศรษฐกิจ สังคม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สารธาร.
- เสนห์ จามริก. (2542). **ปรัชญาและทฤษฎีการเมือง**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2550, กรกฎาคม-ธันวาคม). “อำนาจ.” **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษย.** 33(2) : 50-59.
- ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี. (2563). พิมพ์ครั้งที่ 1. **ผู้นำ นักบริหารกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Winter, J.P. (1973). **An Introduction to Positive Political Theory**. 5 th ed. New York : McGraw – Hill.

